

ЕКОЛОГІЧНИЙ ФАКТОР В ЕКОНОМІЦІ ДОМОГОСПОДАРСТВ

*А. Ю. Жулавський¹, к. е. н., професор кафедри управління,
Є. В. Нишпоренко², студент*

*¹⁻²Сумський державний університет,
Вул. Римського-Корсакова, 2, 40007, м. Суми, Україна;*

Розкрито сутність витрат домогосподарств, пов'язаних з забрудненням навколишнього середовища. Розглянуто вплив людини на навколишнє середовище. Виявлені основні проблеми домогосподарств, спричинені забрудненням навколишнього середовища та досліджено основні напрямки вирішення поставлених проблем. У роботі було проведено дослідження екологічного фактору в економіці домогосподарства. Здійснено обґрунтований аналіз щодо негативних тенденцій погіршення стану навколишнього середовища та його вплив на економіку домогосподарства. Розглянуто вплив забруднення навколишнього середовища на здоров'я людини, що в наслідку спричиняє значний економічний збиток домогосподарству.

***Ключові слова.** Забруднення навколишнього середовища, екологія, домогосподарство, економіка домогосподарств, екологічні збитки, збитки домогосподарств, здоров'я людини.*

DOI: 10.21272/1817-9215.2018.1-05

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У світі спостерігається негативна тенденція погіршення стану навколишнього середовища. Збільшуються викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин, здійснюється безконтрольна вирубка лісів та добування природних ресурсів, знищення родючих ґрунтів. Забруднення природного середовища наближає нашу країну до екологічної катастрофи. Люди п'ють забруднену воду, вдихають забруднене повітря, вживають їжу з небезпечними хімічними речовинами. Все це має незворотні негативні наслідки для життя і здоров'я людей.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У роботі Царенко А, Шекери О., Шекери. О «Вплив економічної кризи на здоров'я людей в Україні», авторами було досліджено основні екологічні проблеми, що найбільше загрожують людству та досліджено основні методи їх вирішення. [2]. У своїй роботі Юрескул В.О. провів дослідження щодо основних проблем екології та шляхів їх вирішення [3]. Hardoy J.E., Mitlin D., Satterthwaite D. розглядають масштаби екологічних проблем у містах та пропонують пріоритети для дій. Авторами було розглянуто основні фактори забруднення навколишнього середовища, обговорено наслідки регіонального, міграційного та глобального потепління, висвітлюються суперечності, пов'язані з досягненням сталого розвитку та ін.[4]. У роботі Ревич Б. А. та Сидоренко В. Н. [5] були розглянуті основні питання економічного збитку від забруднення навколишнього середовища, та його негативного впливу на здоров'я населення.

Мета статті полягає у оцінці впливу забруднення навколишнього середовища на економіку домогосподарств, їх діяльність, пошуку шляхів зменшення економічних витрат домогосподарств від забруднення навколишнього середовища.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Впровадження у виробництво новітніх досягнень науки і техніки, поява нових технологій, енергетичних джерел і матеріалів призвели до значних змін у житті суспільства. Людство вступило в епоху науково-технічної революції, що посилює антропогенний вплив на природу. [6, с. 75].

Разом із розвитком суспільства, постійно змінювалися вимоги та цілі щодо їх потреб, в результаті чого змінювався і стан навколишнього середовища. Людство досягало своїх цілей, проте не одразу усвідомлювало про значні масштаби негативного впливу на екологію в процесі своєї діяльності. Це обумовило суттєвий негативний вплив як на соціальну так і на економічну сферу діяльності.

З одного боку, вдосконалення технологій і зростання обсягів виробництва сприяють більш повному задоволенню потреб людей, збільшенню комфорту, виробництва продуктів харчування тощо. З іншого боку, забруднюється повітря, земля і вода, знищуються ліси, зменшується озоновий шар Землі, з'являються тисячі нових хімічних сполук, що, без сумніву, негативно впливає на здоров'я людей, зменшує тривалість життя, ставить під загрозу існування людини як біологічного виду. [2].

Наше століття характерне тим, що екологічна ситуація на планеті з кожним роком ускладнюється. На даний момент людство зіткнулося з такими проблемами: небезпечний рівень забруднення води, повітря, землі і живих організмів, серйозні і небажані порушення екологічного балансу біосфери, руйнування і виснаження невідновлюваних природних ресурсів і суттєві вади у фізичному, розумовому і громадському стані людини; деградація природних систем в результаті надмірного споживання природних ресурсів і зловживання ними, скид забруднюючих речовин в природні системи, особливо радіоактивних або токсичних відходів [3, с. 158]. Все це неодмінно впливає на здоров'я та життєдіяльність людини.

Негативний вплив на екологію здійснюється різними видами економічної діяльності, забруднюючи навколишнє середовище різними видами відходів. Як показано в таблиці 1 та рис.1, домогосподарства також мають безпосередній вплив на природу, проте не в значних масштабах.

Згідно з рисунком 1 можна побачити тенденції щодо утворення відходів за 2000-2017 рр. в цілому в Україні. Нажаль, можна зробити висновок щодо їх постійного зростання. Це спричинено недостатньо ефективною екологічною політикою держави, недосконало розробленими програмами та байдужістю самих громадян до стану навколишнього середовища.

Таблиця 1 - Утворення відходів за видами економічної діяльності та в домогосподарствах за 2008-2017 рр.

Рік	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Утворено відходів, усього ² , тис. тон на рік	278252,5	246381,7	422549,9	443795,5	446716,9	445262,1	355000,4	312267,6	295870,1	366054
у тому числі										
Сільське, лісове та рибне господарство	3179,7	2761,4	8304,5	12201,2	10030,4	10080,6	8451,4	8736,8	8715,5	6188,2
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	211781,9	191071,1	347442,3	357863,6	364964,1	373042,6	297290,0	257861,9	237461,4	313738,2
Переробна промисловість	49791,1	39700,7	47676,5	48920,4	48709,9	40738,5	34796,7	31000,5	34093,0	32176,7
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	8942,7	7782,1	8636,4	9895,6	9805,5	9339,2	5972,7	6597,5	7511,5	6191,7
Будівництво	231,3	203,0	326,7	677,9	609,4	737,3	306,4	376,2	300,2	493,8
Інші види економічної діяльності	4325,8	4863,4	3795,8	9524,4	5059,7	2914,3	1868,9	1641,4	1442,0	1407,4
Обсяг зібраних, отриманих відходів від домогосподарств	н.д.	н.д.	6367,7	4712,4	7537,9	8409,6	6314,3	6053,3	6346,5	5858,0
Обсяг зібраних, отриманих відходів від домогосподарств на одну особу	н.д.	н.д.	138,7	103,1	165,3	184,8	149,3	141,4	149,0	138,2

Рисунок 1 - Утворення відходів за різними видами економічної діяльності та в домогосподарствах в цілому, т/рік

Забруднення навколишнього середовища несе за собою ряд негативних соціальних та економічних наслідків у домогосподарствах.

Економічний збиток домогосподарств від забруднення навколишнього середовища, складається з таких частин:

- збиток обумовлений підвищенням захворюваності, зниження тривалості життя, погіршення умов життя людей, зростання міграційної рухливості, підвищенням плинності кадрів та ін.
- збиток матеріальним цінностям - особистому домогосподарству через скорочення терміну служби основних фондів, знос засобів виробництва від недоотримання обсягів продукції або погіршення її якості
- збиток екосистемам (деградація ландшафту, генетичні мутації, зникнення окремих біологічних видів, порушення умов відтворення відновлюваних природних ресурсів та ін.) [9].

Особливо гострою стала проблема негативного впливу забруднення навколишнього середовища на здоров'я людини. Останнім часом екологічні проблеми провокують появу нових видів хвороб. За результатами аналізу стану здоров'я населення України впродовж останніх 20 років відмічається стала негативна тенденція зростання захворюваності та поширеності хвороб [2]. Збільшення рівня захворюваності через забруднення навколишнього середовища відноситься до загально масштабних проблем сьогодення не лише в Україні, а й в усьому світі. Так, за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, майже чверть населення нашої планети помирає саме через негативні екологічні умови: екологічні ризики зумовлюють виникнення понад 100 небезпечних хвороб, і щороку саме вони вбивають 12,6 млн. людей, а це – 23% усіх смертей, які трапляються у світі [7].

Найбільше на здоров'я українців впливає забруднене повітря. Щорічно по всій Україні в атмосферу виділяється близько 17 млн. тонн шкідливих речовин. Крім того, деякі з цих речовин мають значний вплив на зміну клімату, а, відтак, і на погіршення стану здоров'я людей. Крім того, є значні проблеми з питною водою, що завдають негативного впливу на здоров'я людини [7]. Найбільшу небезпеку розповсюдження захворювань водним шляхом представляють кишкові інфекційні захворювання [8].

Таким чином, чим більший негативний вплив на людину, тим більша захворюваність. В результаті домогосподарства витрачають все більше коштів на охорону здоров'я. За статистичними даними Державної служби статистики України,

сукупні витрати домогосподарств на охорону здоров'я мають тенденцію до постійного зростання, табл. 2.

Дані проблеми несуть за собою значні економічні збитки, як на рівні домогосподарств так і на загальнодержавному рівні. Погіршення стану здоров'я завдають значного економічного збитку домогосподарствам в процесі їх діяльності. До них відносяться збитки, пов'язані з додатковими витратами на лікування, профілактику захворювань, госпіталізацію хворого та лікування в медичних закладах, а також витрати на лікарські засоби та на запобігання захворюванням.

Таблиця 2 - Структура сукупних витрат на охорону здоров'я (без урахування тимчасово окупованих територій та АРК 2014-2016 рр.) [1]

Роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Сукупні витрати за місяць на одне домогосподарство, грн.	3073	3458	3592	3820	4048	4952	5720	6283,7
Питома вага витрат домогосподарства на лікування, %	3,2	3,2	3,4	3,4	3,6	3,7	4,2	3,9

Рисунок 2 - Витрати на охорону здоров'я в середньому на одне домогосподарство, грн. на рік

Забруднення навколишнього середовища негативно впливає на трудовий потенціал домогосподарств, збільшуються втрати працездатності робітників, знижується рівень продуктивності праці, а також з'являються додаткові втрати економічних ресурсів, що знаходяться на балансі домогосподарства. У процесі діяльності, знижується якість продукції та збільшуються витрати на функціонування домогосподарства, що призводить до додаткових економічних втрат. Відбувається скорочення термінів служби особистого майна (основних фондів тощо), транспорту, погіршуються показники виробничого процесу, зокрема такі як скорочення врожайності в сільському господарстві, уповільнення приросту біомаси в лісовому господарстві і т.п. Через постійне використання інсектицидів і пестицидів ґрунт стає менш родючим. Різні види хімічних речовин, що утворюються з промислових відходів, потрапляють у воду, яка також впливає на якість ґрунту.

ВИСНОВКИ

Забруднення навколишнього середовища призводить до погіршення рівноважного природного стану, впливає на здоров'я людини, зумовлює зменшення доходів домогосподарств, збільшення витрат на лікування і профілактику захворювань, а також спричиняє появу додаткових витрат на компенсацію втрат. Запобігання та усунення еколого-економічного збитку – це одна із основних проблем сьогодення.

SUMMARY

The essence of expenses of households connected with pollution of an environment is revealed. The influence of man on the environment is considered. The basic problems of households caused by pollution of the environment were revealed and the main directions of solving of the problems were investigated. In this paper, an environmental factor was investigated in the household economy. A substantiated analysis of the negative tendencies of deterioration of the environment and its impact on the household economy of the population is conducted. The influence of environmental pollution on human health is considered, which, as a result, causes significant economic losses for the household.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна служба статистики України // Структура сукупних витрат домогосподарств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Царенко А, Шекеда О., Шекеда О./ Вплив економічної кризи на здоров'я людей в Україні // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://healthy-society.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=460:2011-08-22-13-33-14&catid=36:2011-04-19-08-30-45&Itemid=58
3. Юрескул В. О. // Основні екологічні проблеми та шляхи їх подолання у міжнародних документах та на національному рівні: наукова стаття // Актуальні проблеми політики. Збірник наукових праць -2014. - № 53., с. 158-165
4. Hardoy JE // Environmental problems in Third World cities// Hardoy JE; Mitlin D; Satterthwaite D // London, England, Earthscan Publications, 1992 - 302 p.
5. Ревич Б. А., Сидоренко В. Н. Методика оценки экономического ущерба здоровью населения от загрязнения атмосферного воздуха: пособие по региональной экологической политике //М.: Акрополь, ЦЭПР. – 2006. – С. 42.
6. Техногенно-екологічна безпека України: стан та перспективи розвитку: матеріали V всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, (10-20 листопада 2015 р.) /Нац. університет держ. подат. служби України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/1135/1/1074_IR.pdf Аналіз и оценка рисков в бизнесе : учебник для академического бакалавриата / Г. А. Маховикова, Т. Г. Касьяненко. — М. : Издательство Юрайт, 2015. — 464 с. — Серия : Бакалавр. Академический курс.
7. Доскіч В. Вбивча природа: як забруднення навколишнього середовища впливає на здоров'я [Електронний ресурс] / Вікторія Доскіч. – 2016. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/ecology/1304769-vbivcha-priroda-yak-zabrudnennya-navkolishnogo-seredovischa-vplivaє-na-zdorovya.html>
8. Шандала М. Г., Звняцковский Я. И. Окружающая среда и здоровье населения, – К.: Здоровье, 1988.
9. Анализ и оценка рисков в бизнесе : учебник для академического бакалавриата / Г. А. Маховикова, Т. Г. Касьяненко. — М. : Издательство Юрайт, 2015. — 464 с. — Серия : Бакалавр. Академический курс.

Надійшла до редакції 10 червня 2018 р.